

חינוך לחיים

פרשת ואתחנן

בפרש' ו'שננתם לבניך' אלו התלמידים. ואכן ברמב"ן מבואר 'הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם?? מכאן המקור ללמד את בנינו ותלמידנו תורה ומצוות ולחנכם לשמור דרך ה'.

מסופר שבשעה שבעל התניא היה צריך לתת את בנו האדמו"ר האמצעי לת"ת, בחר ללמד - אחד מתלמידי המגיד ממעזריטש, ואמר לו 'קודם שתתחיל ללמוד עם התלמיד תתבונן כי מלאכת ה' היא ובדיני נפשות אתה עוסק, החיים והמוות הרוחניים שהם הגבוה למעלה באין ערוך לגבי חיים ומוות גשמיים - בידך המה, אם תעבוד באמונה תעמידו על האמת, תזכה בזכויותיו וזכויות זרע זרעו עד עולם, ומכלל הן אתה שומע את הלאו. ודע, כי הכל ביד האדם וברשותו, וכאשר תתן דעתך לבך ונפשך על זה יעזרך השי"ת ותעמיד תלמידים הגונים וחלקך יהא בין זהרי הרקיע ומצדיקי הרבים באור כי טוב'.

וכידוע דברי המהרי"ט בספרו 'צפנת פענח', וז"ל 'ציפור זה אינו מצוי אצל בני אדם אלא מצד ההכרח, בשעה שעוסק ביישוב העולם ובקיום המין, כי לצורך עצמה בהרים ובמדברות מצאה ביתה, אבל לגדל בניה צריכה לבוא אל היישוב. והקב"ה הטביע בה שאע"פ שהיא מתרחקת מאוד מרשתות ומכמורות בני אדם וכשיתקרבו אליה תגביה עוף וכו', עכשיו לצורך בניה יושבת וכורעת עליהם, ואף אם יתקרבו אליה בני אדם יושבת ודוממת ומוסרת עצמה למיתה לקיים מצות בוראה, כי כן הטביע בה יתברך'. ומעתה, אם ציפור מוכן למסור נפשו עבור בניו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה אנו כבני אדם מחוייבים למסור נפשנו עבור בנינו ולדאוג לחנכם כדבעי בלא להתחשב בשום קושי מקשיי הגוף והנפש ושירדות הפרנסה...

אך צריך לזכור שבדור המבול לא כתוב על נח 'תמים', כי אכן אסור להיות 'תמימים' בדור נורא שכזה, כשהטומאה משתוללת בראש כל חוצות, והמים הזידונים מאיימים לטשוף את כל הארץ ולכלות כל חלקה טובה ה"י... אלא על ההורים והמחנכים לפקוח עיניהם, להבין מה הם הסכנות האורבות לפתחנו ויממה צריך להיזהר ולהישמר, ולדעת היטב מה שלום בניהם ותלמידיהם ומה הם מעשיהם ועם מי הם מתחברים, ואוי למי ש 'עוצם עיניו' בתמימות מתוך מחשבה שאני ובני ביתי נקיים ושלמים, ולא יתכן אצלי שיתרחקו ילדי רח"ל... כי רבים חללים נפלו.

כתוב בישעיה כ"ז 'הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל' - ניתן לפרש שבא ללמד כלל יסודי בחינוך שכשבא תינוק לעולם מיד ישרש בו אביו שהוא 'יעקב' מזרע האבות הקדושים והוא בן לאומה הישראלית וישרש ויחדיר בו שאשריו ואשרי חלקו, ואיזה 'זכות' היא עבורו כשיעלה בידו לעשות רצונו בלב שלם. ואם כך יעשה אזי 'יציץ ופרח' יגדל הילד ויתעלה לאורך ימים ושנים, אבל אם לא ישקיע בו מקטנותו יקשה הדבר פי כמה וכמה...

ועל כך סיפר חתנו של המשגיח רבי דוב יפה זצ"ל, שלפני שנים רבות, בהיותו אברך צעיר אחר נישואיו, התפלל פעם אחת את 'פסוקי דזמרה' של יום השב"ק בחדר קטן בצידי היכל ביהכ"נ, בעודו שווה שם נכנסו לחדר שני ילדים בני חמש - שש שנים, הוציאו גמרות מארון הספרים, פתחו הספרים והחלו 'ללמוד' בצוואת, והגם שמחמת גילם הקטן עדיין לא ידעו צורת אות וכל שכן לקרוא לשון ארמית שבגמ', אך עשו עצמם כאילו קוראים בפנים, ושמע כיצד אחד אומר לחברו בניגון של גמרא אסור אסור אסור... 'השיב' השני, אסור אסור אסור... חזר הילד הראשון וישאל' בניגון, אבל אסור אסור אסור... 'ותירץ' השני שוב, אסור אסור אסור... אחר התפילה הלך לסעוד סעודת שבת בבית חותנו 'המשגיח' וסיפר לו כל אותו 'משא ומתן'... נחרד רבי דוב עד עמקי נשמתו, ואמר לו בסערה, הגידה לי מי הם הילדים, ותיכף ומיד - עוד בטרם אקדש על הכוס - אלך לדבר עם ההורים, ניסו בני הבית להרגיעו ולא עלתה בידם, עד שאמרה לו הרבנית, שאם ילך עתה יגדיל בזה את הבהלה... ולבסוף נעתר להמתין מלדבר עם ההורים עד לזמן מאחר יותר בו ביום. אחר הסעודה שאל את חותנו, על מה הרעש הגדול הזה ומדוע יצא כה מגדרו, השיב לו רבי דוב, ילד ששומע וקולט מבית הוריו כי כל דברי התורה אינם אלא 'אסור אסור אסור' מובטח שיצא לתרבות רעה... אלא צריך להטעים אותם מנועם מתיקות התורה והמצוות שהם נחמדים מזהב ומפז רב, להחזיר בהם את האשורני מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, את האושר הגדול בעשיית רצון השי"ת, עד שמעצמם יצמיחו השתוקקות ומשיכה לזכות לקיים את מצוות ה', וחלילה לנו מלתת להם את ההרגשה עד כמה קשה להיות שומר תורה ומצוות, ומסיים בעל המעשה את סיפורו, כי סופו של דבר, האב לא אבה שמוע את מה שמדברים אליו, ולבסוף אכן לדאבון לב אותם ילדים אכן פרקו מעליהם עול תורה ומצוות לאחר שגדלו... ובאמת מצוי הדבר שדווקא לגודל יראת ה' והחרדה שבוערת בהם שמא יעשו דבר אשר לא ציווה ה', אך אינם משכילים להראות את גודל שמחתם בקיום כל מצווה ומצווה, ואת התענוג הנפלא אשר המה מרגישים כשהם יושבים בבית ה' ושקועים בלימוד התורה המתוקה מדבש ונופת צופים.

משנה זהירות נדרשת בעניין ה' גדרים והסייגים', אשר מצד אחד אי אפשר לבנות בית מלא ברכת ה' מבלעדיהם, אך מאידך מטבע האדם כי עפ"י הרוב ה'הכרח' גורם התנגדות בלב האדם, עד שהוא מוכרח לפרוץ את הגדר שגדרו בעדו (ריאקציה)... אלא עלינו להשכיל דעה את בנינו ותלמידינו שאין בהם אלא 'טובה' בעדם, דוגמת השמירה שמעמידים סביב 'אוצרות זהב טהור', סביב סגולת מלכים לבל יפגעו בהם מזיקים ומחבלים, וכשהתלמידים יבינו זאת הרי הם בעצמם ישמחו בגדרים וסייגים ויאהבו אותם, אדרבה, הם עצמם ירגישו 'שמורים' ומוגנים' בתוככי הגדרים והסייגים, ואז לא ינסו לפרוץ 'חומות מגדלי'. וגם עלינו לטעת בהם הרגשת רוממות, כעין שנאמר 'זיגבה ליבו בדרכי ה'', שיבינו שאין מתאים להם לפום ערכם כבני ישראל קדושים וטהורים להתלכלך ב'בוץ' של טומאת העמים...

ומקום איתנו לעורר על זכות וחובת האבות להשריש אהבת ה' ונועם עבודתו בעת סעודות השבת על ידי הזמירות וסיפורי צדיקים, ואם אמרו כי דף גמרא בשבת שווה בערכו לחמש מאות דפי גמרא בימות החול, וכן פרק תהילים אחד בשבת שקול כנגד חמש מאות פרקי תהילים בימות השבוע, הרי על דרך זה גם שעה אחת של שירות ותשבחות בשב"ק בידם עם הבנים שקול לעניין התועלת שבו לחמש מאות שעות בימות החול...

ללמדנו כלל גדול, שאם ימצאו הבנים את החום והאהבה בבית פנימה לא יכלו לחפשם במקומות אחרים... וזה הדרך לעניין נסיונות ופיתויי היצר שאף שהם אינם אלא 'דמיונות'... לא יועיל כלום אם ינסה האב או המחנך להוכיח לו בשכל שהכל הוא הבל וריק, אלא עלינו להתחבר אליו, להראות שאנו מבינים אותו ואת הקשיים הניצבים בפניו, ומשם לנסות להתרומם ולהילחם עם היצר הרע. כי כבר אמרו שהנה נתן הקב"ה חוק בעולמו, שמתחילה רואים את הברק ואח"כ שומעים את הרעם, והיינו טעמא כי כבר אמרו חז"ל 'לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב', ואי אפשר שתתפשט העקמומיות שבלב מבלי שתקדם לה 'הארת פנים'...

ועל אחת כמה וכמה שאי אפשר להשפיע עליהם על ידי כעס, ובכך ביארו בלשון הפס' 'ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, ונכפל ונשתלש לשון אמירה ג' פעמים, וצריך ביאור טעם הדבר, וביותר הקשה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מדוע לא נכתב 'וידבר ה'' וכפי שמצינו ברוב מצוות התורה, אלא כי בפסוק זה נאמר הלכות החינוך, וכמו שהביא רש"י מדברי חז"ל 'להזהיר גדולים על הקטנים', וזה כלל גדול ביסוד החינוך, (שעפ"י רוב) אין תועלת ב'דיבור' לשון קשה אלא ב'אמירה' לשון רכה...

משל נוקב אמרו, כי מילתא דשכיחא הוא, בעיר שיש בה רק 'סופרמרקט' אחד, שבעל החנות אינו חושש מלגזור על ה'קונים', בידעו שממילא בוא יבואו אליו למחרת לקנות שוב, כי אין להם ברירה אחרת, ומה צורך יש לו להשקיע ב'שירות לקוחות'... אמנם ברגע שתיפתח באותה שכונה עוד חנות ותתחיל 'תחרות' ביניהם מיד ישנה אורחותיו לטובה, יאיר פניו אליהם וייתחס בכבוד ובדרך ארץ וישרת אותם נאמנה, מתוך ידיעה ברורה שבלאו הכי הם עוברים תיכף ומיד אל החנות החדשה...

אחיי ורעיי, הכל יודעים כי לדאבון כל לב יש היום 'תחרות' קשה על ליבם של בני הנעורים, ורבות עלינו להשקיע בנתינת יחס הוגן ומכבד ובהרצפת חום ואהבה, כי אם 'נצצק' אליהם מסוכן הדבר שמא יפנו אל ה'מתחרים' רח"ל...

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com